

Marcin ZUBEK

DOI 10.14746/ssp.2025.1.6

Uniwersytet Jagielloński

 <https://orcid.org/0000-0001-5165-5494>

Rola NATO jako aktora wspierającego demokrację w państwach Partnerstwa Wschodniego¹

Streszczenie: Sojusz Północnoatlantycki (NATO) od początku istnienia miał za zadanie chronić swoich członków przed zagrożeniami płynącymi ze strony państw Układu Warszawskiego, głównie ZSRR. W latach 90. XX wieku jego rola uległa jednak znacznym modyfikacjom. Coraz bardziej uwidocznił się w jej wypełnianiu aspekt normatywny, zwłaszcza jeśli chodzi o wspieranie demokracji. Sojusz przekształcił się zatem z tradycyjnej organizacji bezpieczeństwa regionalnego we wspólnotę bezpieczeństwa (ang. security community). Transformacja ta stała się najbardziej widoczna w państwach, które wcześniej uznawane były za adwersarzy NATO – państwach Europy Środkowej i Wschodniej. Celem Niniejszego artykułu jest prześledzenie tej ewolucji i wskazanie jakie aspekty demokracji są wspierane przez Sojusz i w jaki sposób. Jako studia przypadku wybrano państwa Partnerstwa Wschodniego – Ukrainę, Gruzję i Armenię.

Słowa kluczowe: NATO, demokracja, wsparcie demokracji, Partnerstwo Wschodnie

I. Wstęp

Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO) została założona w 1949 roku, w kontekście powojennym, mając na celu zapewnienie pokojowych relacji między państwami-założycielami oraz ich ochronę przed wszelkimi zagrożeniami militarnymi, zwłaszcza pochodzącymi ze strony Związku Radzieckiego (ZSRR).

Początkowo NATO było przede wszystkim paktem kolektywnej obrony, którego główne zadanie zawierało się w znanej wypowiedzi Lor-

¹ Partnerstwo Wschodnie (ang. Eastern Partnership, EaP) stanowi element Europejskiej polityki Sąsiedztwa skierowanej do następujących państw: Ukrainy, Białorusi, Mołdawii, Armenii, Gruzji i Azerbejdżanu.

da Ismaya: „trzymać Sowietów na zewnątrz, Amerykanów wewnątrz i Niemców na dnie” (Schake, Pepe, 2019). Z jednej strony zatem NATO zostało powołane do życia z jasną i pragmatyczną misją – zapewnianie bezpieczeństwa – co leży u podstaw realistycznego podejścia do stosunków międzynarodowych (SM). Z drugiej strony, preambuła Traktatu Waszyngtońskiego, bezpośrednio odnosi się do „zasad demokracji, indywidualnej wolności i rządów prawa” (NATO, 1949)², czyli do wartości podzielanych przez członków paktu. Wskazuje to na bardziej konstruktywistyczne spojrzenie na SM, wedle którego NATO może być również traktowane jako forma „wspólnoty bezpieczeństwa” (Williams, Neumann, 2000), gdzie współdzielone i tak samo rozumiane są pewne idee oraz oczekiwania dotyczące roli i przyszłości Sojuszu.

Jednakże, przez cały okres zimnej wojny, głównym zmartwieniem NATO była zbiorowa obrona obszaru euroatlantyckiego i odstraszenie Związku Radzieckiego. Demokracja nie była szczególnie prominentnym zagadnieniem, jako że niedemokratyczna Portugalia była jednym z państw założycielskich, a także niedemokratyczne rządy Grecji i Turcji przystąpiły do Sojuszu w latach 50. na podstawie swoich antykomunistycznych, a nie pro-demokratycznych sentymentów (van Dijk, Sloan, 2020). Ta wewnętrzna niespójność nie została rozwiązana przez cały okres istnienia NATO i od czasu do czasu stawała się bardziej widoczna (np. z powodu nieudanego zamachu stanu w Turcji w 2016 roku, tworzeniu się tzw. „nie-liberalnych demokracji” w Polsce i na Węgrzech, czy wreszcie poprzez działania administracji Donalda Trumpa na początku 2025 r.). Debata na temat roli demokracji w funkcjonowaniu NATO rzeczywiście zyskała na znaczeniu pod koniec lat 2010-tych dzięki wielu apelom płynącym od Zgromadzenia Parlamentarnego NATO wzywających Sojusz do ponownego zobowiązania się do swoich zasad założycielskich (np. Rezolucja NATO PA 454). Zostanie to jednak szczegółowo poruszone w dalszych częściach tego artykułu. Niniejszy tekst koncentruje się przede wszystkim na analizie działań zewnętrznych NATO mających na celu wsparcie demokracji we wschodnim sąsiedztwie UE.

W tym celu najpierw w niniejszym tekście krótkiej dyskusji poddany zostanie zakres pojęcia demokracja oraz rozważania na temat tego, co oznacza jej wspieranie. Następnie przejdę do ogólnej analizy zaangażo-

² Przy większości cytowanych dokumentów NATO podanie numeru strony jest niemożliwe, gdyż w materiale źródłowym występują jako tekst ciągły. Cytaty zostały przetłumaczone przez autora z języka angielskiego.

wania NATO we wspieranie demokracji na poziomie dyskursywnym, poprzez analizę strategicznych dokumentów Sojuszu, a następnie, już bardziej szczegółowo w kontekście regionu Partnerstwa Wschodniego UE (ang. *Eastern Partnership*, EaP). W dalszej części przedstawione zostaną przykłady trzech państw EaP – Ukrainy, Gruzji i Armenii, w których NATO w różnym stopniu przyczynia się do wspierania przemian demokratycznych. Na koniec przedstawione zostaną także pewne mechanizmy wewnątrz Sojuszu, które przyczyniają się do jego prodemokratycznej działalności. Należy także zaznaczyć, że niniejszy artykuł nie odnosi się do efektywności działań NATO, jeśli chodzi o wspieranie demokracji. Analiza przedstawiona w tekście koncentruje się na eksploracji podejścia Sojuszu do tego zagadnienia, a nie do skutków jego działań.

II. Demokracja i jej wspieranie

Na potrzeby niniejszej analizy wybrano możliwie szeroki zakres rozumienia pojęcia demokracji „osadzonej” (ang. *embedded democracy*), zaproponowany przez Merkla (Merkel, 2004; Merkel, Kneip, 2018). Składa się na nie kilka kluczowych elementów: 1) demokratyczny proces wyborczy (np. wolne i uczciwe wybory); 2) wolności polityczne (np. wolność słowa, zrzeszania się, etc.); 3) prawa obywatelskie (np. rządy prawa, niedyskryminacja); 4) odpowiedzialność horyzontalna (np. podział władzy, niezależne sądy); 5) efektywna władza do sprawowania rządów (ang. *effective power to govern*) (np. dobre rządzenie, brak korupcji). Działalność polegająca na wspieraniu demokracji (ang. *democracy suport*) również wymaga pewnego doprecyzowania. W literaturze występuje także termin mówiący o „promowaniu demokracji”, jednak jest on coraz rzadziej używany (Dodsworth, Cheeseman, 2018). Można również posłużyć się szerszym pojęciem, jakim jest demokratyzacja i zastosować je w kontekście działań organizacji międzynarodowych, które mogą działać jako agenci zmiany w politykach wewnętrznych państw poprzez np. osłabianie władzy autorytarnej (Pevehaouse, 2005). Na potrzeby niniejszego tekstu zastosowano definicję wspierania demokracji zaproponowaną przez Carothers’a (1999), wedle której ci, którzy wspierają demokrację dążą do wzmocnienia instytucji demokratycznych, takich jak parlamenty, partie polityczne i społeczeństwo obywatelskie, a także do promowania wartości demokratycznych, do których można zaliczyć przejrzystość, odpowiedzialność, równość i partycypację. Koncepcja ta dobrze wpisuje

się zatem w założenia wspomnianej wcześniej demokracji „osadzonej”. Wspieranie demokracji będzie zatem oznaczać zarówno praktyki dyskusyjne, jak i behawioralne zmierzające do wzmacniania któregośkolwiek z wyżej wymienionych elementów. Należy też zaznaczyć, że w niniejszym artykule nie skupiam się na badaniu wpływu NATO na demokratyzację państw EaP.

Trzeba jeszcze dodać, że działania mające na celu wspieranie demokracji mogą mieć miejsce w wielu domenach polityki zagranicznej i międzynarodowej. Jest to możliwe poprzez zawieranie umów handlowych posiadających odpowiednie klauzule nakierowane np. na ochronę praw człowieka; poprzez prowadzenie polityki rozwojowej i pomocowej, w której wsparcie nakierowane jest np. na wzmacnianie instytucji publicznych; poprzez politykę migracyjną, klimatyczną lub edukacyjną; a także poprzez politykę bezpieczeństwa. Ten ostatni przypadek bezpośrednio dotyczy NATO. Jest to o tyle interesujące, że niejednokrotnie bezpieczeństwo, zwłaszcza bezpieczeństwo narodowe stawiane jest jako norma przeciwstawna do normy demokratycznej. Widać to doskonale na przykładzie państw południowego sąsiedztwa UE. W tym rejonie niejednokrotnie silne, stabilne, często autorytarnie rządzone państwo narodowe stawiane jest w opozycji do państwa demokratycznego, któremu brakuje stabilizacji, jest w ciągłej transformacji, co może stanowić niebezpieczeństwo dla państw UE. W niektórych przypadkach, jak chociażby w Egipcie w 2011 r., może dojść do sytuacji, w której aktorzy demokratyczni będą wspierać autorytaryzm kosztem demokracji (Pace, Achraimer, 2025). W państwach EaP dynamika wydaje się być jednak nieco inna – to brak stabilizacji spowodowany jest niejednokrotnie demokratycznymi niedoborami. Co za tym idzie, wsparcie demokracji w tym regionie może skutkować zwiększeniem odporności państwa przy jednoczesnym wsparciu procesów demokratyzacyjnych.

III. Metody i techniki badawcze

Celem niniejszego artykułu jest prześledzenie ewolucji podejścia NATO do wspierania demokracji po zakończeniu „zimnej wojny”, a w szczególności w wybranych państwach Partnerstwa Wschodniego, oraz wskazanie jakie aspekty demokracji są wspierane przez Sojusz i w jaki sposób. Aby uchwycić kontynuację i zmianę w stanowisku Sojuszu wobec kwestii wspierania demokracji w wyżej wymienionych kontek-

stach, zdecydowano się na identyfikację tzw. „momentów krytycznych” (ang. *critical junctures*). Są to wydarzenia mogące powodować nieciągłości, w których zmiana staje się możliwa i otwierają się możliwości zmiany dotychczasowego podejścia czy kierunku działania (Capoccia, Kelemen, 2007). W niniejszym badaniu za takie momenty uznane są zmiany w globalnej strategii Sojuszu (czyli np. nowe koncepcje strategiczne), a także wydarzenia związane z nawiązywaniem i modyfikowaniem relacji NATO-państwa EaP, a także ze zmianami politycznymi w tych państwach. Analiza została następnie uzupełniona o dodatkowe dokumenty, które odnoszą się do istoty wspierania demokracji przez NATO, przede wszystkim pochodzące ze Zgromadzenia Parlamentarnego NATO. Wyselekcjonowane dokumenty (wymienione jako „dokumenty” w bibliografii do niniejszego tekstu) przeszukano pod kątem występowania słowa kluczowego „demokracja” i jego pochodnych. Następnie, stosując podejście dedukcyjne i analizę treści, fragmenty odnoszące się do demokracji przeanalizowano pod kątem występowania elementów przytoczonego pojęcia demokracji „osadzonej”.

Należy jeszcze uzasadnić wybór Ukrainy, Gruzji i Armenii do niniejszego badania. Jeśli chodzi o dwa pierwsze przypadki, zostały one wytypowane do analizy, ponieważ spośród wszystkich państw EaP nawiązały najbardziej intensywną współpracę z NATO, co skutkuje gęstością kontaktów. W związku z faktem, że zarówno Ukraina, jak i Gruzja w pewnym momencie były potencjalnymi kandydatami do członkostwa w NATO, a także zmagaly się z zagrożeniem ze strony Rosji, w ich relacji z Sojuszem występują liczne „momenty krytyczne”. Jeśli chodzi o Armenię, została wybrana do analizy, biorąc pod uwagę odmienności jej relacji z Sojuszem w porównaniu z Gruzją i Ukrainą. Erewań nigdy nie przejawiał aspiracji członkowskich, jednakowoż współpraca z NATO występowała, choć w ograniczonym zakresie.

IV. NATO a wspieranie demokracji

Pytanie o promowanie demokracji przez NATO zaczęło być bardziej widoczne w latach 90. XX wieku. Rzeczywistość geostrategiczna zmieniła się dramatycznie: główny wróg NATO wydawał się być pokonany, a wiele państw post-sowieckich i post-komunistycznych postanowiło dążyć do reform demokratycznych. Już Nowa Koncepcja Strategiczna NATO z 1991 roku zakładała, że NATO będzie wspierać instytucje demo-

kratyczne poza swoimi państwami członkowskimi, ponieważ zwiększy to przejrzystość, przewidywalność i stabilność. Chociaż Koncepcja nie wyjaśnia szczegółowo, jak to wsparcie miałyby być realizowane, niektóre z późniejszych dokumentów, sugerują głównie wzmocnienie demokratycznej kontroli nad siłami zbrojnymi (NATO, 1991). Nie bez znaczenia był także fakt, iż państwa Europy Środkowej i Wschodniej, które zdołały uwolnić się od władzy sowieckiej, zaczęły rozważać członkostwo w Sojuszu.

Pierwsza fala tego procesu rozszerzenia zakończyła się w 1999 roku, co również zaowocowało publikacją kolejnej Koncepcji Strategicznej, która bezpośrednio stwierdzała, że „żadne europejskie demokratyczne państwo, którego przyjęcie spełniłoby cele Traktatu, nie zostanie wykluczone jeśli chodzi o potencjalne członkostwo”. W związku z tym powiązано członkostwo w Sojuszu z demokracją i demokratyczną kontrolą nad siłami zbrojnymi oraz umożliwiono potencjalnym kandydatom udział w programie Partnerstwa dla Pokoju (ang. *Partnership for Peace*, PfP) z 1994 roku, który miał ułatwić transformację państw kandydujących w kierunku demokratycznej zmiany (Moore, Coletta, 2017). Dokument z 1999 roku wspomina również o jednym z obecnych sąsiadów UE – Ukrainie. Stwierdza, że Sojusz wspiera jej „demokratyczny rozwój”. Należy wspomnieć, że wszystkie zobowiązania NATO związane z demokracją pozostają raczej drugorzędne i nie stanowią głównych elementów dotychczas wspomnianych Koncepcji Strategicznych.

Również w końcowych oświadczeniach Rady Północnoatlantyckiej (NAC) temat demokracji jest poruszany znacznie rzadziej niż inne zagadnienia (Rubinson, 2019, s. 8). Ta retoryka nie ulega zmianie w dwóch kolejnych strategicznych koncepcjach. Dokument z 2010 roku kładzie jednak większy nacisk na możliwe rozszerzenie (nazywając je „polityką otwartych drzwi”) Sojuszu ze szczególnym wskazaniem na państwa bałkańskie oraz na bardziej globalne podejście. Koncepcja z 2022 roku traktuje rozszerzenie w tym samym duchu i dodaje również autorytarnych aktorów oraz ich zdolność do wpływania na populację za pomocą środków cyfrowych, a tym samym podważania demokracji, jako bezpośrednie zagrożenie dla Sojuszu (NATO, 2022, s. 3). Należy zaznaczyć, że koncepcja ta dotyczy głównie dobrostanu demokratycznego państw członkowskich NATO, co oznacza, że skupia się na tym, jak zapobiegać zakłóceniom porządku demokratycznego wewnątrz Sojuszu, a nie jak wspierać demokratyzację na zewnątrz.

V. Zaangażowanie NATO we Wschodnim Sąsiedztwie

Przed wszystkim wydaje się, że to rozszerzenie NATO ma największy potencjał, aby wspierać demokratyczną transformację, przynajmniej jeśli chodzi o państwa europejskie. Jak już wspomniano, demokracja jest jednym z głównych warunków, na podstawie których nowi członkowie mogą zostać przyjęci. Prawie wszystkie rozszerzenia NATO po 1991 roku dotyczyły włączenia post-sowieckich/post-komunistycznych lub post-jugosłowiańskich państw, takich jak państwa Europy Środkowej i Wschodniej, państwa bałtyckie, Czarnogóra i Macedonia Północna, gdzie osiągnięcia w demokratyzacji oraz budowanie instytucji demokratycznych wciąż były w toku podczas procesu akcesyjnego. Należy tutaj poczynić bardzo ważne zastrzeżenie – każdorazowo proces ten zbiegał się z dążeniem państwa kandydującego do członkostwa w Unii Europejskiej (UE) (zob. tabela 1), co oprócz znaczenia politycznego prowadziłoby również do wymiernych korzyści ekonomicznych. Bez wątpienia zdolność UE do wpływania na reformy demokratyczne w państwach kandydujących była znacznie silniejsza niż ta, którą dysponowało NATO, z powodu mechanizmu warunkowości, gdzie zgodność z normami i zasadami UE była nagradzana, a niezgodność karana (Schimmelfennig, Sedelmeier, 2020). We wszystkich dotychczasowych przypadkach (z wyjątkiem Finlandii i Szwecji) członkostwo w NATO osiągnięto wcześniej lub w tym samym roku co przystąpienie do UE.

Bezpieczeństwo zbiorowe oferowane przez NATO również można uznać za istotną „zachętę”, jednak warunkowość w dużej mierze ograniczała się do zobowiązania politycznego obu stron oraz zagadnień technicznych związanych z osiągnięciem interoperacyjności sprzętu wojskowego i szkolenia personelu. Ostatecznie istniała również inna opcja – przystąpienie do Organizacji Współpracy i Bezpieczeństwa w Europie (OBWE), ale ta organizacja nie miała do zaoferowania żadnych znaczących „zachęt” (nie oferowała gwarancji bezpieczeństwa).

Tabela 1

Kalendarium przystąpienia do NATO i UE

Państwo	Przystąpienie do UE	Przystąpienie do NATO
1	2	3
Albania	Państwo kandydujące	2009
Bułgaria	2007	2004
Chorwacja	2013	2009
Czechy	2004	1999

1	2	3
Estonia	2004	2004
Węgry	2004	1999
Łotwa	2004	2004
Litwa	2004	2004
Czarnogóra	państwo kandydujące	2017
Macedonia Północna	państwo kandydujące	2020
Polska	2004	1999
Rumunia	2004	2004
Słowacja	2004	2004
Słowenia	2004	2004
Bośnia i Hercegowina	państwo kandydujące	MAP w 2010
Ukraina	państwo kandydujące od 2022	potencjalny kandydat od 2008
Gruzja	państwo kandydujące od 2022	potencjalny kandydat od 2008

Źródło: Własna kompilacja na podstawie https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-enlargement_en oraz https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm.

Dlatego nie jest jasne, w jakim stopniu dążenie do członkostwa w Sojuszu odegrało istotną rolę w sprzyjaniu reformom demokratycznym w państwach kandydujących do NATO. Jak twierdzi Rubinson (2021), pomimo znacznej ilości dyskursu demokratycznego w dokumentach NATO i oficjalnych przemówieniach, Sojusz nie był w stanie utrzymać dynamiki reform demokratycznych w niedawno przyjętych państwach członkowskich, ponieważ znormalizował odstępstwa od demokracji i uczynił je podrzędnymi wobec osiągania celów politycznych. Przykładem tego jest przyjęcie Macedonii Północnej, Czarnogóry i Albanii, które podczas procesu akcesyjnego były kwalifikowane jako reżimy częściowo wolne (ibidem, 2019, s. 4).

Na półmetku 2023 roku NATO miało już nawiązaną współpracę ze wszystkimi państwami Partnerstwa Wschodniego, z wyjątkiem Białorusi. Gruzja i Ukraina to jedyne państwa EaP, które wyraziły chęć przystąpienia do Sojuszu, co zostało potwierdzone przez NATO jeszcze podczas szczytu w Bukareszcie w 2008 roku. Pomimo tego „zielonego światła”, ani Ukraina, ani Gruzja nie otrzymały Planu Działań na Rzecz Członkostwa w NATO (ang. *Membership Action Plan*, MAP), który sprzyjałby uruchomieniu reform demokratycznych, ponieważ określa szczegółowe kryteria członkostwa. Te (między innymi) obejmują:

- zgodność z podstawowymi zasadami zawartymi w Traktacie Waszyngtońskim, takimi jak demokracja, wolność jednostki i inne odpowiednie postanowienia zawarte w jego Preambule;

- zobowiązanie do przestrzegania rządów prawa i praw człowieka;
- odpowiednia demokratyczna i cywilna kontrola nad siłami zbrojnymi;
- zobowiązanie do promowania stabilności i dobrobytu poprzez wolność gospodarczą, sprawiedliwość społeczną i odpowiedzialność za środowisko (NATO, 1999).

Jeśli chodzi o Mołdawię, Armenię i Azerbejdżan to państwa te są partnerami NATO w programie PfP i wnoszą wkład do jego operacje, a także podpisują Indywidualne Plany Działań Partnerstwa (IPAP). Ta rozbudowana sieć współpracy jest związana z zasadą elastyczności partnerstw NATO z 2011 roku, która faworyzowała te relacje, które w jakiś sposób mogły zwiększyć obecność NATO w różnych teatrach działań, szczególnie w Afganistanie (Larsen, 2021). Niemniej jednak, państwa Europy Wschodniej (i Bałkanów) miały pozostać w ramach rozszerzonego schematu partnerstwa, w którym NATO wciąż realizowałoby swoją politykę z lat 90. XX wieku polegającą na „przekształceniu dawnych reżimów autorytarnych w państwa z aparatem bezpieczeństwa wspieranym przez silne rządy demokratyczne” (ibidem, s. 88).

Ukraina

Ukraina budziła zainteresowanie NATO już od połowy lat 90. XX wieku. Choć nie wskazano jej jako potencjalnego państwa kandydującego, NATO i Ukraina ustanowiły w 1997 roku „Wyjątkowe Partnerstwo”, w którym agendę demokratyzacji wspomniano wielokrotnie, z naciskiem na stabilność regionalną (NATO, 1997). Substancjalna współpraca w tym zakresie rozpoczęła się dopiero po 2002 roku i podpisaniu Planu Działań NATO-Ukraina. Dokument wyraźnie określa demokratyczne cele dla Ukrainy, które, między innymi, obejmują dążenie do tworzenia instytucji demokratycznych i wyborczych, zapewnienie demokratycznej kontroli nad wojskiem, przestrzeganie prawa, fundamentalne prawa i wolności, wzmacnianie społeczeństwa obywatelskiego oraz dobre rządzenie (NATO, 2002). Od 2002 roku sporządzano coroczne plany celów dla Ukrainy, w których wszystkie wyżej wymienione aspekty demokracji miały być wzmacniane. Zostały one jednak (z wyjątkiem cywilnej i demokratycznej kontroli nad siłami zbrojnymi) określone jako „działania wewnętrzne”, które powinny być podejmowane przez Ukrainę, a nie we współpracy z NATO (zob. np. NATO, 2003). Pierwszym krytycznym momentem w relacjach NATO-Ukraina dotyczących wsparcia demokracji

był szczyt NATO w Bukareszcie w 2008 roku, kiedy potwierdzono aspiracje Ukrainy (i Gruzji) do członkostwa. Jak już wspomniano, pomimo tego „zielonego światła”, ani Ukraina, ani Gruzja nie otrzymały Planu Działań na Rzecz Członkostwa w NATO.

W 2010 roku, z powodu zmian politycznych w Ukrainie, ton Sojuszu nieco się zmienił. W Deklaracji Szczytu Lizbońskiego w 2010 roku nie wspomniano już o demokratycznej transformacji Ukrainy (NATO, 2010). Jednak w Deklaracji Szczytu Chicogo w 2012 roku kwestie te wracają na agendę, choć w innym kontekście – NATO zaczyna wyrażać obawy dotyczące regresu demokratycznego na Ukrainie, szczególnie w odniesieniu do „selektywnego stosowania sprawiedliwości oraz motywowanych politycznie prześladowań”. Sojusz także „zachęca Ukrainę do zapewnienia wolnych, uczciwych i inkluzywnych wyborów parlamentarnych tej jesieni” (NATO, 2012). Ten dyskurs nasilił się podczas rewolucji na Majdanie w latach 2013/2014 oraz w związku z dalszą aneksją Krymu przez Rosję, kiedy NATO krytykowało „nielegalne i nielegitymizowane” przeprowadzenie referendum (NATO, 2014). Po 2014 roku pro-zachodnią zmianę władzy w Ukrainie cechował dyskurs z lat 90., w którym silnie akcentowano aspekt transformacji demokratycznej, ale także kwestie związane z bezpieczeństwem i stabilnością (NATO, 2018).

Ostatnim wydarzeniem jest agresja Rosji na Ukrainę w 2022 roku i reakcja NATO. Wsparcie dla demokracji nie stało się priorytetem pomocy Sojuszu dla Kijowa. Już w 2016 roku NATO i Ukraina zgodziły się na kompleksowy pakiet pomocy (CAP), który skupiał się głównie na zwiększeniu zdolności obronnych i bezpieczeństwa Ukrainy. Demokracja wspomniana była tylko w kontekście „wzmacniania demokratycznego nadzoru, w tym zwiększenia roli parlamentu i społeczeństwa obywatelskiego”. W wyniku inwazji instrument CAP został wzmocniony i przekształcony w wieloletni program pomocy. Wydaje się, że jakościowa zmiana w zakresie wsparcia dla demokracji przez NATO powinna być związana z możliwością przystąpienia Ukrainy do Sojuszu, chociaż podczas szczytu NATO w 2023 roku zostało stwierdzone, że aspiracje Kijowa „wykraczają poza potrzebę Planu Działań na rzecz Członkostwa” (NATO, 2023). Nie jest jasne, czy oznacza to, że Ukraina już spełniła demokratyczne kryteria określone w MAP, czy też te kryteria nie będą w pełni obowiązywać i zostaną przyćmione przez kwestie bezpieczeństwa.

Demokracja z pewnością odgrywa ważną rolę w relacjach NATO z Ukrainą, co przejawia się w różnych programach i inicjatywach. Być może największym problemem i przeszkodą dla NATO w staniu się zna-

czącym agentem zmian demokratycznych na Ukrainie była jego niejaśność w kwestii członkostwa Ukrainy w Sojuszu. Od 2008 roku brakowało wyraźnej mapy drogowej dla przystąpienia, a Ukraina pozostała w „szarej strefie” między Rosją a „Zachodem”, co nie sprzyjało rozwojowi demokracji (Moore, 2023, s. 380).

Gruzja

Podobnie jak w przypadku Ukrainy, relacje NATO z Gruzją zostały nawiązane w latach 90. XX wieku i dotyczą programu PfP. Od tego czasu intensywność współpracy Gruzji z NATO była mniejsza w porównaniu do Ukrainy, ale kluczowy moment dla obu tych państw nastąpił podczas szczytu NATO w Bukareszcie w 2008 roku, kiedy wyraźnie zaznaczone zostały ich aspiracje do członkostwa. Niestety dla Tbilisi, w tym samym roku miało miejsce inne kluczowe zdarzenie – Gruzja została zaatakowana przez Rosję i część jej terytorium jest od tego czasu okupowana. Ilość deklaracji i dokumentów NATO dotyczących Gruzji jest również znacznie mniejsza w porównaniu z tymi dotyczącymi Ukrainy. Dyskurs wsparcia dla demokracji w tym kontekście jest także znacznie słabszy. W dokumencie ramowym z 2008 roku ustanawiającym Komisję NATO-Gruzja, demokracja nie odgrywała znaczącej roli (NATO, 2008). W kolejnych oficjalnych tekstach NATO kwestia demokratycznej transformacji państwa w kierunku NATO zawsze była obecna, jednak nie najistotniejsza. Najważniejszym instrumentem dla NATO w zakresie wsparcia dla demokracji wydaje się być *Substantial NATO-Georgia Package*. Pakiet ten koncentruje się przede wszystkim na kwestiach bezpieczeństwa i obronności, jednak dotyczy także zagadnień odpowiedzialności i przejrzystości instytucji państwowych, a także wzmocnienia odporności Gruzji w ogóle. W 2010 roku otwarto również Biuro Łącznikowe NATO w Gruzji, które realizuje projekty dotyczące reform politycznych, które są niezbędne w przypadku przystąpienia Gruzji do Sojuszu.

Nie jest jasne, w jakim stopniu NATO wspierało demokratyczną transformację w Gruzji. To raczej dążenie do integracji europejskiej przyczyniło się do demokratyzacji. Tak jak w przypadku Ukrainy, NATO również może wspierać zmiany demokratyczne, jednak w przypadku Gruzji można by argumentować, że dążenie do przystąpienia do sojuszu mogło nigdy nie zakończyć się członkostwem. Pojawiają się argumenty, że dążenie do członkostwa w Sojuszu było bezpośrednią przyczyną interwencji Rosji

w 2008 roku i że bez dążenia do NATO, europeizacja (a tym samym demokratyzacja) państwa mogłaby przebiegać nieprzerwanie (Nodia, 2014, s. 148).

Armenia

W przeciwieństwie do Gruzji i Ukrainy, Armenia nigdy nie wyrażała zainteresowania przystąpieniem do Sojuszu. Co więcej, postrzegała go jako potencjalnie wrogi z powodu członkostwa Turcji w NATO oraz silnych więzi z Rosją. Mimo to Armenia przystąpiła do NACC i uczestniczyła w PfP od początku lat 90-tych. Podpisała również IPAP i jest uważana przez NATO za jednego z partnerów Sojuszu. Armenia okazała się przydatnym partnerem, ponieważ wysłała siły na misję NATO w Kosowie i była geograficznie ważna w kontekście misji ISAF NATO w Afganistanie. Niemniej jednak potencjał wsparcia dla demokracji przez NATO w Armenii jest bardzo ograniczony i głównie dotyczy walki z korupcją w wojsku oraz projektów edukacyjnych. Głównym instrumentem tej działalności było Centrum Informacyjne NATO w Armenii z siedzibą w Erywanii (choć nie jest pewne, czy wciąż działa), a także program *Building Integrity*, koncentrujący się na dobrej administracji i zapobieganiu korupcji. Na poziomie systemowym, międzynarodowym, partnerstwo z NATO może sprzyjać łagodzeniu wpływów Rosji bez antagonizowania Kremla poprzez aspiracje członkowskie (Özdemir, 2023).

Od początku lat 90. NATO aktywnie promuje demokrację w Europie Wschodniej, mimo że nie jest to jego główna misja. Można stwierdzić, że działało ono w pewnym sensie komplementarnie do Unii Europejskiej, szczególnie w zakresie demokratycznej kontroli nad wojskiem oraz dobrego rządzenia (ang. *good governance*). NATO współpracowało ściślej z tymi państwami z EaP, którym faktycznie zaproponowano członkostwo, i uzależniało swoje wsparcie od sytuacji wewnętrznej w danym państwie docelowym. W wielu przypadkach członkostwo w NATO stało się praktycznie wstępnym krokiem do członkostwa w UE. Jednak w przypadku Ukrainy i Gruzji wydaje się, że inna dynamika jest bardziej prawdopodobna. Jako że NATO dotyka bardziej egzystencjalnej części suwerenności – jej bezpieczeństwa i ostatecznie istnienia – co związane jest z przynależnością do określonej wspólnoty bezpieczeństwa, może to być wręcz wybór cywilizacyjny dla Ukrainy i Gruzji. Wydaje się, że to samo odnosi się do jej głównego przeciwnika – Rosji. Dlatego, pomimo, że Sojusz

może mieć (i ma) pozytywny wpływ na demokrację w Gruzji i Ukrainie, mobilizuje również dużego demokratycznego sabotażystę na wschodzie. Wydaje się, że mamy do czynienia ze swego rodzaju impasem. Wycofując się z Ukrainy i Gruzji, NATO przyczyniłoby się do dalszego rozprzestrzenienia autorytaryzmu w tych państwach, tworząc więcej przestrzeni do działania dla agentów autorytarnych. Z drugiej strony, im bardziej proaktywne się staje i oferuje perspektywy członkostwa niektórym państwom EaP, tym bardziej wydaje się to budzić antydemokratyczne i antyzachodnie nastroje w Rosji.

VI. NATO i UE. Zgromadzenie Parlamentarne NATO

Z tego, co zostało napisane, wydaje się, że wschodnie sąsiedztwo jest w pewnym stopniu podatne na działania wsparcia demokracji przez NATO. To samo dotyczy Unii Europejskiej. UE i NATO współpracują ze sobą bardzo blisko w wielu kwestiach w obszarze bezpieczeństwa i obrony. Ta współpraca nie koncentruje się jednak na promowaniu demokracji *per se*, a raczej kładzie nacisk na wspólną odpowiedź na globalne wyzwania, takie jak przeciwdziałanie zagrożeniom hybrydowym, wzmacnianie odporności czy rozwijanie nowych zdolności wojskowych (NATO, 2016).

Niektóre możliwe interesujące wyjątki stanowią wspólne inicjatywy mające na celu przeciwdziałania dezinformacji. Zgodnie z Siódmym Raportem Postępu z 2022 roku w sprawie realizacji wspólnego zestawu propozycji zatwierdzonych przez Rady UE i NATO w dniu 6 grudnia 2016 roku oraz 5 grudnia 2017 roku (NATO, 2017), NATO i UE pracowały nad projektem „Dezinformacja w demokracjach – Wzmacnianie odporności społecznej na dezinformację”. Nie jest jasne, czy projekt ten ma na celu adresowanie kwestii sąsiedzkich, jednak w dalszej części raportu wspomniano Ukrainę i Mołdawię w tym kontekście. Co więcej, istnieje wspólne wsparcie UE i NATO dla aspektu dobrego rządzenia w demokracji we wschodnim sąsiedztwie, np. poprzez program „*NATO Building Integrity*”, który wspierał Gruzję, Republikę Mołdawii oraz Ukrainę w obszarze dobrego administrowania w sektorze obronności i bezpieczeństwa.

NATO i UE mogą również współpracować operacyjnie poprzez mechanizm Berlin Plus, co miało miejsce w czasie przekazania odpowiedzialności za transformację konfliktu w Macedonii i Bośni i Hercegowinie. Taka współpraca nie została jednak zrealizowana w południowym ani

wschodnim sąsiedztwie UE. Howorth (2018) uważa, że UE jest w stanie działać poprzez „odwrócone Berlin Plus”, ponieważ dysponuje określonym zestawem narzędzi, które umożliwiają jej promowanie demokracji za pomocą bardziej cywilnych, dostosowanych do tego celu instrumentów.

Jest jeszcze jeden instytucjonalny aktor, który powinien zostać tu wspomniany w kontekście promowania demokracji, a mianowicie Zgromadzenie Parlamentarne NATO (NATO PA). Choć z prawnego punktu widzenia nie jest częścią NATO, lecz Międzynarodową Instytucją Parlamentarną (ang. *International Parliamentary Institution*, IPI), jest ściśle powiązane z Sojuszem i, zgodnie z własną definicją swojej misji, „stanowi nie tylko forum dyskusyjne, ale również namacalne ucieleśnienie demokratycznych wartości NATO” (NATO PAa). Zgromadzenie składa się z 271 delegatów ze wszystkich państw członkowskich NATO, którzy są delegowani przez parlamenty narodowe zgodnie z krajowymi procedurami. NATO PA działa poprzez sesję plenarną oraz różne komitety i często przyjmuje rekomendacje polityczne dla decydentów NATO, na które sekretarz generalny NATO odpowiada na piśmie.

Zgodnie z literaturą na temat IPI, instytucje te pełnią funkcję deliberacyjną, legitymizującą różne polityki oraz socjalizującą swoich członków. Mają one jednak bardzo ograniczoną kontrolę i funkcję nadzoru (Rocafort i in., 2019). Mogą jednak stanowić źródło pomysłów na reformowanie funkcjonowania danej organizacji międzynarodowej, jak ma to miejsce np. w przypadku Zgromadzenia Parlamentarnego Euronest – IPI stworzonego przez UE specjalnie dla państw Partnerstwa Wschodniego (Góra, Zubek, 2021).

W tym szczególnym przypadku Zgromadzenie Parlamentarne NATO silnie koncentruje się na zagrożeniu odejścia NATO od zasad opartych na wartościach. Niedawno wezwało do ustanowienia „Centrum Odporności Demokratycznej” w ramach NATO, twierdząc, że Sojusz „musi odegrać swoją rolę w ochronie i rozszerzaniu demokracji oraz wzmocnieniu zdolności Europy i Ameryki Północnej do opierania się i przeciwdziałania próbą jej podważenia” (NATO PAb). Działania podejmowane przez to Centrum mają być skierowane nie tylko na zewnątrz, ale także (a może przede wszystkim) powinny skupiać się na wewnętrznym zobowiązaniu do poszanowania demokracji wśród państw członkowskich NATO.

Centrum ma funkcjonować jako centralny węzeł i repozytorium wiedzy dotyczącej najlepszych podejść oraz wymiany pomysłów związanych z wyzwaniem dla demokracji i standardów demokratycznych. Jego

podstawowym celem miałyby być ujednolicenie i wzmocnienie różnych inicjatyw realizowanych w NATO, czyniąc je bardziej spójnymi i widocznymi. Udział byłby dobrowolny dla państw członkowskich, partnerów oraz tych państw, które dążą do członkostwa w NATO. Centrum miałyby funkcjonować jako narzędzie współpracy z innymi organizacjami w sprawach dotyczących odporności demokracji na wyzwania współczesnego świata.

Ponadto, Zgromadzenie Parlamentarne NATO zmieniło nazwę jednego ze swoich komitetów na Komitet ds. Demokracji i Bezpieczeństwa. Komitet ten publikuje raporty dotyczące zewnętrznego wymiaru promowania demokracji przez NATO zarówno w południowym, jak i wschodnim sąsiedztwie. Komitet opublikował następujące raporty: „Wojna Rosji z prawdą: Obronienie demokratycznych i partnerskich rządów przeciwko kampaniom dezinformacyjnym Kremla” (NATO PA, 2023), który podsumowuje i opisuje rosyjskie próby podważenia demokracji poprzez dezinformację oraz przedstawia szereg rekomendacji dla NATO i rządów sojuszników dotyczących przeciwdziałania działaniom Kremla; „Dzieśięć lat po Arabskich Powstaniach: Oczekiwania demokratyczne i rozczarowania”, w którym wskazano na demokratyczne cofnięcia po 2013 roku, co powoduje, że NATO uznaje się za odpowiedzialne za aktywne zaangażowanie we wsparcie demokracji w regionie MENA, chociaż głoszona jest opinia, że powinno to być robione z umiarem i pokorą (NATO PA, 2021a); „Wspieranie demokracji i praw człowieka w regionie Morza Czarnego”, który interesująco porusza także temat wydajności demokratycznej dwóch państw członkowskich NATO – Bułgarii i Rumunii (NATO PA, 2018); oraz „Wzmacnianie odporności demokratycznej Sojuszu wobec dezinformacji i propagandy” (NATO PA, 2021b), koncentrujący się na dezinformacji po pandemii i podsumowujący działania NATO oraz rządów sojuszników w celu przeciwdziałania temu zjawisku.

VII. Konkluzje

Podsumowując, z jednej strony, NATO można uznać za sojusz skoncentrowany czysto na obronie i rywalizujących ze sobą supermocarstwach. Z drugiej strony, stanowi wspólnotę bezpieczeństwa opartą na wspólnych wartościach, która dąży do ich wspierania, także na zewnątrz. Niezależnie od tego, którą perspektywę przyjmiemy, wsparcie to miało miejsce głównie poprzez rozszerzenie NATO w „obszarach szczególnego zainteresowania”,

takich jak „cywilny nadzór nad wojskiem, problemy dyskryminacji etnicznej i płciowej w szeregach oraz sposób traktowania poborowych” (Barany, 2009), ale również ogólnego poziomu demokracji, rządów prawa i ochrony praw człowieka. Intensywność wspierania demokracji przez NATO była jednak nierówna w państwach EaP. Jest to ściśle związane z różnymi interesami partnerów Sojuszu, ale także zdolnościami NATO. To, czy NATO postawi na wsparcie dla demokracji, czy może na „demokratyczną odporność” w państwach partnerskich, pozostaje pod znakiem zapytania i w dużej mierze zależy od woli politycznej państw członkowskich NATO oraz stopnia, w jakim takie działania będą spotykały się z opozycją ze strony głównych globalnych konkurentów NATO.

Jeśli chodzi o to, jakie elementy demokracji są wspierane przez NATO, wydaje się, że najważniejsza jest efektywna władza do sprawowania rządów, czyli ostatni, piąty element demokracji „osadzonej”. Dotyczy to szczególnie utrzymania aktorów wojskowych w podporządkowaniu politycznym (demokratyczna kontrola nad wojskiem). Ta również jest w pewnym stopniu powiązana czwartym komponentem demokracji „osadzonej”, która dotyczy odpowiedzialności horyzontalnej i nadzoru parlamentarnego. Należy również wspomnieć, że elementy pozostałych komponentów tej koncepcji – wspierania wyborów demokratycznych, praw obywatelskich oraz uczestnictwa politycznego są również obecne, ale wydaje się, że funkcjonują głównie w sferze dyskursywnej. Na koniec warto dodać, że artykuł ten nie zajmował się działalnością poszczególnych członków NATO i ich wsparciem dla demokracji lub promowaniem autokracji. Bez wątplenia niektórzy członkowie Sojuszu (np. Turcja czy USA) promują autorytaryzm poprzez swoją politykę zagraniczną w niektórych obszarach wschodniego sąsiedztwa UE. Jednakowoż, w świetle niniejszego badania problematyczne byłoby twierdzenie, że to także jest częścią wkładu NATO, choćby ze względu na sposób podejmowania decyzji przez Sojusz, gdzie regułą jest jednomyślność. Tak na przykład NATO nie zaprzestało wspierania Ukrainy, również w aspekcie wsparcia demokracji, nawet gdy rządy w Waszyngtonie przejął Donald Trump, zmieniając istotnie nastawienie USA do rządu w Kijowie.

Interesy konkurencyjne:

Autor oświadczył, że nie istnieje konflikt interesów.

Competing interests: The author has declared that no competing interests exists.

Wkład autorów

Konceptualizacja: Marcin Zubek

Analiza formalna: Marcin Zubek

Metodologia: Marcin Zubek

Opracowanie artykułu – projekt, przegląd i redakcja: Marcin Zubek

Authors contributions

Conceptualization: Marcin Zubek

Formal analysis: Marcin Zubek

Methodology: Marcin Zubek

Writing – original draft, review and editing: Marcin Zubek

Badanie to zostało sfinansowane przez Unię Europejską (Europejska Agencja Wykonawcza ds. Badań Naukowych; 101059811). Wyrażone poglądy i opinie są jednak wyłącznie autorstwa autora(ów) i nie muszą odzwierciedlać stanowiska Unii Europejskiej ani Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Badań Naukowych (REA). Ani Unia Europejska, ani organ przyznający dotację nie mogą być za nie odpowiedzialni.

Bibliografia

- Achrainer Ch., Pace M. (2025), *Non-learning Within a Constellation of Communities of Practice: The Case of the EU and Its Democracy Support in the Arab World*, "JCMS: Journal of Common Market Studies", 63, s. 385–401, <https://doi.org/10.1111/jcms.13629>.
- Barany Z. (2009), *NATO at Sixty*, „Journal of Democracy”, 20(2).
- Capoccia G., Kelemen D. R. (2007), *The Study of Critical Junctures: Theory, Narrative, and Counterfactuals in Historical Institutionalism*, "World Politics" 59(3), s. 341–369, <https://doi.org/10.1017/S0043887100020852>.
- Carothers T. (1999), *Aiding Democracy Abroad: The Learning Curve*, Carnegie Endowment for International Peace.
- van Dijk R., Sloan S. R. (2020), *NATO's inherent dilemma: strategic imperatives vs. value foundations*, "Journal of Strategic Studies", 43:6–7, 1014–1038, DOI: 10.1080/01402390.2020.1824869.
- Dodsworth S., Cheeseman N. (2018), *Ten Challenges in Democracy Support – and How to Overcome them*, "Global Policy", 9(3), s. 301–312, <https://doi-10rg-11iphu52v03b7.hps.bj.uj.edu.pl/10.1111/1758-5899.12567>.
- Góra M., Zubek M. (2021), *Stuck in ENP Purgatory? An Assessment of the EU's External Legitimacy Mechanisms*, <https://ssrn.com/abstract=3887428>.
- Howorth J. (2018), *Strategic Autonomy and EU-NATO Cooperation: Threat or Opportunity for Transatlantic Defence Relations?*, "Journal of European Integration", 40(5), s. 523–537, <https://doi.org/10.1080/07036337.2018.1512268>.

- Larsen H. (2019), *NATO's Democratic Retrenchment; Hegemony After the Return of History*.
- Larsen H. (2021), *NATO in an Illiberal World: The Case for Differentiated Partnerships*, "RUSI Journal", Routledge, <https://doi.org/10.1080/03071847.2021.1945486>.
- Merkel W. (2004), *Embedded and defective democracy*, "Democratization", 11(5), s. 33–58.
- Merkel W., Kneip S. (red.) (2018), *Democracy and Crisis: Challenges in Turbulent Times*, Springer.
- Moore R. R. (2023), *Ukraine's Bid to Join NATO: Re-evaluating Enlargement in a New Strategic Context*, w: *Evaluating NATO Enlargement From Cold War Victory to the Russia-Ukraine War*, Palgrave McMillan.
- Moore R. R., Coletta D. V. (red.) (2017), *NATO's return to Europe: engaging Ukraine, Russia, and beyond*, Georgetown University Press, Washington, DC.
- Nodia G. (2014), *The Revenge of Geopolitics*, "Journal of Democracy", vol. 25, no. 4.
- Özdemir O. (2023), *Small-state politics and alliances: an analysis of armenia-na-to partnership until the velvet revolution*, "Hatay Mustafa Kemal University Journal of Social Sciences Institute", vol. 20, Issue 51.
- Pevehouse J. C. (2005), *Democracy from Above. Regional Organizations and Democratization*, Cambridge University Press.
- Rocabert J., Schimmelfennig F., Crasnic L., Winzen T. (2019), *The Rise of International Parliamentary Institutions: Purpose and Legitimation*, "Review of International Organizations", 14(4), s. 607–631, <https://doi.org/10.1007/s11558-018-9326-3>.
- Rubinson E. (2019), *The role of democracy and human rights adherence in NATO enlargement decisions*, NDC Policy Brief, No. 20, September 2019.
- Rubinson E. (2021), *Flexible Democratic Conditionality? The Role of Democracy and Human Rights Adherence in NATO Enlargement Decisions*, "Journal of International Relations and Development", 24(3), s. 696–725, <https://doi.org/10.1057/s41268-021-00209-z>.
- Schake K., Pepe E. (2019), *70 years of NATO: the strength of the past, looking into the future*, NDC Policy Brief, No. 9, April 2019.
- Schimmelfennig F., Sedelmeier U. (2020), *The Europeanization of Eastern Europe: the external incentives model revisited*, "Journal of European Public Policy", 27:6, 814–833, DOI: 10.1080/13501763.2019.1617333.
- Williams M. C., Neumann I. B. (2000), *From Alliance to Security Community: NATO, Russia, and the Power of Identity*, "Millennium", 29(2), s. 357–387, <https://doi.org/10.1177/03058298000290020801>.

Dokumenty:

- NATO (1949), *The North Atlantic Treaty*, Washington D.C. – 4 April 1949.
- NATO (1991), *Final Communiqué. Press Release M-DPC-2(91)104 104 Issued on 13 Dec. 1991*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23842.htm?selectedLocale=en, 20.03.2025.

- NATO (1997), *Charter on a Distinctive Partnership between the North Atlantic Treaty Organization and Ukraine*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25457.htm?selectedLocale=en, 21.03.2025.
- NATO (1999), *Press Release NAC-S(99) 066 Issued on 24 Apr. 1999* https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27444.htm?selectedLocale=en, 20.03.2025.
- NATO (2002), *NATO-Ukraine Action Plan*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19547.htm?selectedLocale=en, 21.03.2025.
- NATO (2003), *NATO-Ukraine 2003 target plan in the framework of the NATO-Ukraine action plan*, <https://www.nato.int/docu/basic/txt/b030324e.pdf>, 21.03.2025.
- NATO (2008), *Framework document on the establishment of the NATO-Georgia Commission*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_46406.htm?selectedLocale=en, 21.03.2025.
- NATO (2010), *Lisbon Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Lisbon*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68828.htm?selectedLocale=en, 21.03.2025.
- NATO (2012), *Chicago Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Chicago on 20 May 2012*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm?selectedLocale=en, 21.03.2025.
- NATO (2014), *Statement by the North Atlantic Council on the so-called referendum in Crimea*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_108030.htm?selectedLocale=en, 21.03.2025.
- NATO (2016), *Statement on the implementation of the Joint Declaration signed by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization*, Press Release, 178 Issued on 06 Dec. 2016.
- NATO (2017), *Seventh Progress Report on the Implementation of the Common set of Proposals Endorsed by EU and NATO Councils on 6 December 2016 and 5 December 2017*.
- NATO (2018), *Brussels Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 11–12 July 2018*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm?selectedLocale=en, 21.03.2025.
- NATO (2022). *NATO 2022 Strategic Concept*, <https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/05/290622-strategic-concept.pdf>, 21.03.2025.
- NATO (2023), *Vilnius Summit Communiqué Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Vilnius 11 July 2023*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52927.htm, 21.03.2025.
- NATO PAa, <https://www.nato-pa.int/content/why-parliamentary-assembly-nato>, 21.03.2025.

- NATO PAb, <https://nato-pa.foleon.com/coordination-centre-on-democracy-resilience/the-case-for-a-centre-for-democratic-resilience-in-nato/democratic-resilience-centre-blueprint>, 21.03.2025.
- NATO PA (2018), *Fostering Democracy And Human Rights In The Black Sea Region*. Committee on Democracy and Security.
- NATO PA (2021a), *Ten Years After The Arab Uprisings: Democratic Expectations And Disillusions*. Committee on Democracy and Security.
- NATO PA (2021b), *Bolstering The Democratic Resilience Of The Alliance Against Disinformation And Propaganda*. Committee on Democracy and Security.
- NATO PA (2023), *The Russian War On Truth: Defending Allied And Partner Democracies Against The Kremlin's Disinformation Campaigns*. Committee on Democracy and Security.

NATO's Role in Supporting Democracy in the Eastern Partnership Countries

Summary

The North Atlantic Treaty Organization (NATO) has been tasked from its inception with protecting its members from threats posed by the Warsaw Pact countries, primarily the USSR. However, in the 1990s, its role underwent significant modifications. The normative aspect of its mission, particularly concerning the support of democracy, became increasingly prominent. The Alliance thus transformed from a traditional regional security organization into a security community. This transformation became most evident in countries that were previously considered adversaries of NATO – in Central and Eastern Europe. The purpose of this article is to trace this evolution and identify which aspects of democracy are supported by the Alliance and how. The Eastern Partnership countries – Ukraine, Georgia, and Armenia – were chosen as case studies.

Key words: NATO, democracy, democracy support, Eastern Partnership